

T.N.Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston Pedagogika
fanlari ilmiy tadqiqot instituti

UZLUKSIZ TA'LIM

ILMIY-USLUBIY JURNAL

2021, № 1

DJURAYEV Risbay
Bosh muharrir

Jurnal 2001 yildan nashr qilina
boshlangan.

O'z MAAdan 2007 yil 3-yanvar-
da № 0101-tartib raqami bilan
qayta po'yxatdan o'tgan.

Jurnalda e'lon qilingan
maqolalardan iqtibos keltiril-
ganda «Uzluksiz ta'lim»
jurnalidan olinganligi ko'rsa-
tilishi lozim.

Tahrir hay'ati:

Sherzod SHERMATOV
Uzoqboy BEGIMQULOV
Alisher UMAROV
Nargiza RAXMANQULOVA
Xolboy IBRAGIMOV
Shavkat QURBONOV
Roxatoy SAFAROVA
Islom ZOKIROV
Dono G'ANIYEVA
Lobar QARAXANOVA
Dusmurod DJURAYEV

Tahririyat manzili:

100027, Toshkent sh.,
Furqat ko'chasi,
174-uy.

O'zPFITI

Tel.: (71)-245-92-34

(93)-503-52-07

e-mail: uzluksiztalim_jurnal@mail.ru

liya_2305@mail.ru

TA'LIM MAZMUNI UZLUKSIZLIGI

- 3 **M.N.Ibodova**
Uzluksiz ta'lim tizimida o'quvchi va talabalarining mustaqil ishlarini tashkil etish usullari
- 8 **D.X.Narzikulova**
Oilaviy tarbiyaning uzluksizlik omili
- 12 **Sh.T.Yakubjonova, H.N.Haydarova, O.U.Abdimurotov**
Ta'lim tizimida uzluksiz ekologik ta'limni rivojlantirish masalalari
- 16 **D.Miralieva, Sh.Yuldosheva**
Uzluksiz ta'lim jarayonida o'quvchi yoshlar ongida "ommaviy madaniy"ning ruhiy ta'sir vositalaridan himoya qilish ko'nikmasini shakllantirish
- 21 **G.M.Musaxanova**
Uzluksiz ta'lim integratsiyasi jarayonida o'quvchi – talabalarda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish mexanizmlari
- 25 **O.O.Arzibayev**
Uzluksiz ta'lim tizimida bolalarni sport bilan shug'ullanish motivatsiyasi
- 30 **A.T.Turgunova**
Uzluksiz ta'lim tizimida keksa avlod hamkorligining tutgan o'rni
- 35 **P.X.Djuraev**
Создание сетевых проектов в непрерывном образовании
- 40 **A.X.Maxmudov**
Диагностические аспекты непрерывного развития познавательных способностей детей через шахматы
- 44 **C.Purmatov**
Направленность личности к непрерывному образованию на основе инновационных технологий

UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA MEDIATA'LIM: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

- 49 **Sh.Xasanova**
Darsdan tashqari ishlarini tashkil etish – o'quvchi-yoshlar kompetentligini shakllantirish omili sifatida
- 54 **D.A.Madjidova**
Masofaviy o'qitishda ta'lim oluvchilar bilimini masofadan nazorat qilish va baholash tizimi
- 59 **J.I.M.Karaxanova**
Методические основы использования электронных образовательных ресурсов в обучении биологии
- 64 **R.Q.Ashurbayeva**
Uzluksiz ta'lim tizimida ona tili fanini o'qitish metodlari

MA'NAVIY TARBIYA

- 69 **R.Musurmanov**
Oilada farzand tarbiyasida klaster usulidan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlar
- 74 **D.I.Xodjakulova**
Ta'lim tizimida o'qituvchining o'quvchi yoshlar bilan muomala odobi va muloqatni tashkil etish texnikasi
- 78 **Z.Palibayeva**
Uzluksiz ta'lim tizimida sog'lom turmush tarzi va unda oila hamkorligi
- 83 **D.Elmuratova**
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ekskursiya darslari orqali tabiatni e'zozlashga o'rgatish
- 87 **B.Jo'raev**
Harbiy ta'lim yo'nalishi talabalarida barqaror oila munosabatini shakllantirishning pedagogik asoslari

KASBGA YO'NALTIRISH VA PSIXOLOGIK XIZMAT

- 90 **H.Fayzulloeva**
Педагогические условия формирования компетентности у будущих специалистов в сфере туризма в непрерывном образовании

XORIJIY TILLARNI O'QITISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH – DAVR TALAABI

- 95 **Z.K.Narkuzieva**
Uzluksiz ta'lim tizimida CLIL g'oyalari asoslangan xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy xususiyatlari
- 99 **G.Azizova**
Uzluksiz ta'lim tizimida ingliz tili o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik faoliyatini takomillashirishning ilmiy-nazariy asoslari

TA'LIM TIZIMIDA UZLUKSIZ EKOLOGIK TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

SH. T. YAKUBJONOVA,

TDPU dotsent v.b., g.f.f.d (PhD).,

H. N. HAYDAROVA,

ToshDAU dotsenti, b.f.n.,

O. U. ABDIMUROTOV,

Toshkent viloyati CHDPI o'qituvchisi

Maqolada mamlakatimizda uzluksiz ekologik ta'limni rivojlantirishning maqsadi, vazifalari, uzluksiz ekologik ta'limga qo'yiladigan talablar; ta'lim bosqichlarida ekologiya va tabiatni muhofaza qilishning o'rni va ahamiyatiga oid masalalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: ekologiya, tabiatni muhofaza qilish, ta'lim, tarbiya, uzluksiz ekologik ta'lim, dastur, o'quv reja, oliy ta'lim, o'rta maxsus ta'lim.

В статье раскрывается цель, задачи, развития непрерывного экологического образования в нашей стране, требования, поставленные непрерывному экологическому образованию, задачи, относящиеся роли и значению экологии и охраны природы на образовательных этапах.

Ключевые слова: экология, охрана природы, образование, воспитание, непрерывное экологическое образование, программа, учебный план, высшее образование, среднее специализированное образование.

The article reveals the goal, objectives, development of continuous environmental education in our country, the requirements set for continuous environmental education, tasks related to the role and importance of ecology and nature protection at the educational stages.

Key words: ecology, nature protection, education, upbringing, continuous environmental education, program, curriculum, higher education, secondary specialized education.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishganidan beri ekologik muammolar va ularni bartaraf etish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, ushbu muammolar umumijtimoiy masalalarning ajralmas qismi ekanligini e'tirof etgan holda, keng jamoatchilik oldidagi hal etilishi zarur bo'lgan vazifalardan hissoblanadi. Bu borada bajarilishi lozim bo'lgan vazifalardan biri va asosiysi ta'lim-tarbiya bo'lib, sog'lom avlod tarbiyasida muhim o'rin tutadi.

Bugungi kunda tabiatni muhofaza qilish masalalarini echimi bevosita ekologiyaga oid fanlarning ta'lim muassasalarida o'qitilishi va uning uzviylik va uzluksizligini ta'minlashga bog'liq. Respublikamizning o'zida barcha yosh davrlarini qamrab olgan ta'lim muassasalari oldiga qo'yilgan talab va undan kelib chiqadigan vazifalar yil sayin dolzarblik kasb etmoqda. Bu vazifalarni amalga

oshirish uzluksiz ekologik ta'limning maqsadini aniqlab olish, vazifalarni belgilash va unga quyiladigan talablarga rioya etishni taqozo qiladi.

Uzluksiz ekologik ta'limning **maqsadi** o'z ichiga qo'yidagi masalalarni qamrab oladi:

1. Tabiat bilan inson tizimida ularning o'zaro aloqa munosabatlari. Inson tabiatning mahsuli ekanligi va uning ustidan hukmronlik qilmasligi.

2. Tabiatning tarkibiy qismi sifatida hissiy, javobgarlik, tabiatga nisbatan muhabbat, tejamkorlik va insonga nisbatan ekologik qadriyatlar tizimini shakllantirish.

3. Tabiat va insonning jismonan va ruhan salomatligini muhofaza qilishga hamda saqlashga qaratilgan faoliyatini, qayta tiklash kabilarni shakllantirish. «Global darajada fikr qil», «Mahalliy darajada faoliyat ko'rsat» - degan zaylda ish yuritish [1; 11-b].

Uzluksiz ekologik ta'lim o'z oldiga quyidagi **vazifalarni** qo'yadi:

1. *Shaxsda adekvat ekologik tasavvurlarni shakllantirish.* SHaxsning eng muhim ekologik tavsifi tabiat olamiga psixologik kirib borish hisoblanib, bu ekologik psixopedagogika nuqtai nazaridan shaxsda mavjud ekologik tasavvurlar tizimi darajasi bilan bog'liq.

2. *Shaxsning tabiatga sub'ektiv munosabatini shakllanishi.* Tabiatga sub'ektiv munosabatning xususiyati shundan iboratki, u tabiatga munosabatning jadalligi, anglashning darajasi kabi ko'rsatkichlar bilan ifodalanadi.

3. *Tabiiy ob'ektlar bilan munosabatdagi adekvat strategiyalar va aniq texnologiyalarni shakllantirish.* Ekologik psixopedagogika nuqtai nazaridan shaxsning amaliy faoliyatida, tabiiy ob'ektlar bilan mavjud strategiyalar va texnologiyalarni o'zlashtirish orqali shakllanadi [1; 12-b].

O'rta umumta'lim maktablari va kasb-hunar kollejlari o'quvchilariva oliy ta'lim talabalari uchun uzluksiz ekologik ta'limning asosiy **talablari**:

1. Tabiatning bir butunligi haqidagi izchil bilimlarni egallash. Tabiat qonunlari va hodisalari, tabiat, inson va jamiyatning o'zaro bog'lanishlarini, ekologik muammolar va ularni hal etish yo'llarini o'zlashtirish.

2. Eng muhim ahloqiy-estetik va etika ham iyatga ega bo'lgan, tabiatga nisbatan tarbiyalangan bo'lishi, o'quvchi o'z faoliyatida ekologik maqsadga yo'naltirilgan harakatlarni amalga oshirish, tabiiy atrof-muhitni tiklash va muhofaza qilishda faol harakat olib borish. Shaxs sifatida tabiatga va odamlarga nisbatan mehr-muruvvatli munosabatda bo'lish.

3. Ekologik vaziyatlarni o'zgarish sabablarini va ularning oqibatlarini tahlil qilaolish. Ma'naviy turmushda kelib chiqadigan ekologik muammolarni hal etishda muqobil fikrlarni topa olish[2; 17-20 betlar].

O'rta umumta'lim maktablarining 11-sinf o'quv rejasida biologiya fani kesimida "Ekologiya asoslari va tabiatni muhofa qilish"ga 71 soat ajratilgan bo'lib, nazariy, amaliy mashg'ulot, laboratoriya mashulotlari va ekskursiyadan iborat.

Akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarning o'quv rejasida biologiyaga oid fanlarga umumiy miqdorda 80 soat ajratilgan bo'lib, unda ekologik ta'lim va tarbiya masalalariga ahamiyat qaratilgan. Tabiiy fanlar chuqurlashtirilib o'tiladigan akademik litseylarda "Ekologiya asoslari" faniga 51 soat, shundan 18 soat nazariy, 16 soat amaliy, 2 soat laboratoriya mashg'ulotlariga va 15 soat mustaqil ta'limga ajratilgan.

Ekologik ta'lim oid fanlarning oliy ta'lim muassasalari o'quv rejasidagi o'rni quyidagilar bilan izohlash mumkin. Oliy ta'lim muassasalarida uzluksizlikni ta'minlash maqsadida ekologik ta'lim barcha yo'nalishlar o'quv rejasidan majburiy kurs sifatida o'rin olgan. O'quv rejada ko'zda tutilgan ekologik ta'lim mazmuni namunaviy dasturda o'z aksini topishi lozim. SHuningdek, dasturda "Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish fanining predmeti tarixi, ekologik ta'limning maqsadi va vazifalari, inson va tabiat orasidagi munosabatlar, ekologik inqirozlar, muhit tushunchasi, ekologik omillar, biotik munosabatlar, biologik maromlar, populyasiya, ekologik tizimlar, biosfera, noosfera tushunchasi, tabiiy resurslar, atmosfera tarkibi va tuzilishi, ahamiyati. Ifloslanish manbalari, suv resurslari va ularni muhofaza qilish, tuproqni muhofaza qilish tadbirlari, hayvon va o'simlik dunyosini muhofaza qilish haqidagi bilimlarni berish ko'zda tutilgan.

Tabiatni muhofaza qilish fani dasturi mazmuni asosan O'zbekistonda tabiatni muhofaza qilish, tabiiy resurslar va ulardan oqilona foydalanish, maxsus muhofazaga olingan hududlar, davlat va nodavlat tashkilotlari olib borayotgan tabiatni muhofaza qilish bo'yicha amaliy ishlar bo'yicha ma'lumot berishga asoslangan.

Oliy ta'lim muassasalarining nomutaxassislik yo'nalishlari o'quv rejasida "Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish" fanidan 14 soat ma'ruza, 16 soat amaliy mashg'ulotlari hamda mustaqil ta'lim uchun 30 soat ajratilgan. Mutaxassislik yo'nalishlari o'quv rejasida esa ushbu fan uchun 14 soat ma'ruza, 16 soat laboratoriya mashg'ulotlari, 30 soat mustaqil ta'lim uchun ajratilgan [3; 4-5 betlar].

Shuningdek, "Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish" fani dasturida tabiat, jonsiz va jonli tabiat, ekologik omillar va ularni tirik organizmlarga ta'sir etishi hamda tabiiy resurslar va ularni muhofaza qilish, shuningdek ularni kelgusi

avlodlarga etkazish masalalarini hal etishga yo'naltirilgan.

Shu o'rinda aytib kerakki, biologiya o'qituvchilari tayyorlaydigan oliy ta'lim muassasalari o'quv rejasida ekologiyaga oid fanlarga juda kam o'rin ajratilgan. Vaholanki, yuqorida ko'rib o'tilganidek o'rta ta'lim maktablari va o'rta maxsus ta'lim muassasalari o'quv rejasida ajratilgan soatlar deyarli ikki barobarga ortiq. Binobarin bu nomuvofiqlik etuk malakali mutaxassislar tayyorlashga hamda pirovardida ta'lim sifatiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, mamlakatimiz ta'lim tizimida uzluksiz ekologik ta'limni rivojlantirish uchun e'tibor va sharoitlar yaratilgan. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshishi ta'limning har bir bo'g'inida faoliyat olib borayotgan o'qituvchi-pedagoglar oldiga ulkan mas'uliyatli vazifalar yuklaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Хайдарова Х, Баходирова З, Якубжонов Ш. Экология методикаси. Т: "Iqtisod-moliya", 2009. -Б 11-13.
2. Хўжаназаров Ў.Э., Якубжонов Ш.Т. Экология ва табиатни муҳофаза қилиш. Т: -Б 17-20.
3. Якубжонов Ш.Т., Кучкаров Н. Ю., Турабоев А.Н., Шерназарова Б.Б. Экология ва табиатни муҳофаза қилиш. Т: "Navro'z", 2016. -Б4-5.

*Jurnalning ushbu sonini
tayyorlashda qatnashganlar:
L.Qaraxanova, S.Pirmatov.*

*O'zbekiston Matbuot va axborot agentligidan
03.01.2007 yilda № 0101 tartib raqami bilan
ro'yxatdan o'tgan.*

*«Uzluksiz ta'lim» jurnali O'zbekiston Respublikasi OAK
rayosatining 2013 yil 30 dekabrda 201/3-sonli qarori bilan
pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha ilmiy jurnallar
ro'yxatiga kiritilgan.*

*Jurnal talablariga to'liq rioya qilingan holda 1,5 intervaldagi
6-7 bet hajmdagi ilmiy maqolalar elektron versiyasi
bilan birga qabul qilinadi.*

Bosishga ruxsat etildi: 22.06.2020 y. Qog'oz bichimi 60x84 ¹/₁₆
Ofset bosma usulida bosildi. 8-bosma taboq.
Adadi nusxa. Buyurtma

**«ADAD PLYUS» MCHJ matbaa korxonasi.
Toshkent sh., Chilonzor t. Bunyodkor ko'chasi, 28-uy.**